

geloof te doen. En daartoe beperkt de Kerk zich ook. Anders echter staat 't met 't Koninkrijk. Want dat Koninkrijk omvat 't gansche leven der geloovigen, ook hun Staatsburgerschap. Kerk en Staat raken elkaar niet direct. Koninkrijk Gods en Staat raken elkaar wel degelijk direct, altijd. Want de Staat is als kosmisch instituut (dus deel van den Kosmos), een deel van 't Koninkrijk Gods, dat immers den ganschen kosmos omvat. De Staat is een stuk uit het Koninkrijk Gods, evengoed als de Kerk het is. De verhouding van Koninkrijk Gods en Staat is dus de verhouding van 't geheel tot een deel van dat geheel.

De Kerk is ook een deel van dat geheel — ook een stuk van het Koninkrijk Gods. Zij is zelfs de kern van het Koninkrijk. De Kerk is het lichaam van Christus, de vergadering der geloovigen. Die geloovigen zijn de burgers van het Koninkrijk. Zoo is de Kerk 't centrale deel van het Koninkrijk. Misschien kan men nog beter zeggen: de Kerk is 't eerste en 't hoogste in 't Koninkrijk Gods, gelijk 't geloof 't eerste en 't hoogste is in 't leven der geloovigen. Maar dat beteekent geen suprematie van de Kerk of van eenig kerkelijk instituut. De Kerk is toch weer niet meer dan deel van 't geheel, zij 't ook 't centrale, voornaamste deel.

Deze onderscheiding en verhouding van Kerk en Koninkrijk kent ook onze belijdenis. Zeer duidelijk is dit b.v. in Zondag 19 en 48. In Zondag 19 is sprake van de verhooging van den Middelaar, van Wien 't heet, dat Hij is „'t Hoofd van Zijn Christelijke Kerk, door welken de Vader alle ding regeert”. 't Hoofd van de Kerk en de regeerder van alle ding (kosmos) aan de rechterhand des Vaders. Ongeveer 't zelfde, zij 't iets minder duidelijk, lezen we in Zondag 48 over de komst van het Koninkrijk: „bewaart en vermeerder Uw Kerk — tot dat de volkomenheid Uws Rijks kome, waarin Gij alles zult zijn en in allen”. De onderscheiding van de twee is hier minder duidelijk dan in Zondag 19 — maar die onderscheiding was ook reeds in Zondag 19 gegeven. In Zondag 48 wordt de verhouding meer aangegeven van Kerk en Koninkrijk: de Kerk is 't centrale deel van 't Koninkrijk. Wie dat eenmaal gezien heeft vindt dezelfde verhouding terug in Zondag 31. 't Gaat daar over de sleutelen des Hemels. Dat Hemelsrijk ('t Koninkrijk der hemelen of 't Koninkrijk Gods) wordt in de allereerste plaats geopend en gesloten door de verkondiging des Woords. De verkondiging van het Woord is het werk van de Kerk. Zoo is de Kerk bezig tot openen en sluiten van het Koninkrijk.

Hier blijkt dus wel de onderscheiding van Kerk en Koninkrijk achter te staan. Echter, wij lezen nu den Catechismus dikwijls anders: alsof hier stond: De kerk opent en sluit door de bediening des Woords 't Koninkrijk — de gemeenschap der Kerk. Dat hier Kerk en Koninkrijk niet gelijk gesteld worden is duidelijk voor wie Zondag 19 (die immers aan Zondag 31 voorafgaat) gelezen heeft. 't Eenige wat overblijft, is Zondag 12, waar van Christus gezegd wordt, dat Hij is de eeuwige Koning die ons door Zijn Woord en Geest regeert. Ik meen dat hier sprake is van het Koninkschap van Christus in de Kerk, waarbij dan echter 't element dat 't bijzondere van dezen Koning is, dat Hij ook Hoofd is, niet wordt uitgedrukt, althans niet met zooveel woorden.

Het is dan ook in overeenstemming met Schrift en belijdenis als Prof. Dooyeweerd in zijn brochure „De christelijke Staatsidee” zegt: „Deze christelijke grondgedachte van het Koninkrijk Gods is het eenig mogelijke uitgangspunt voor de christelijke Staatsidee”.¹⁾ Maar het lijkt mij minder juist en zeker niet verhelderend als hij dat Koninkrijk ook weer noemt onzienlijke boventijdelijke kerk van Christus.²⁾ Daarmee toch gaat 't onderscheid van Kerk en Koninkrijk weer te loor. Consequenter is hierin De Graaf, die in zijn brochure: „De Heilige Schrift, het Koninkrijk Gods en de oorlog”, alleen spreekt over 't Koninkrijk.³⁾

Ook het tweede lid: „Staat” veranderde ik. En wel in „Koninkrijk(en) der aarde”. Ik voer daarvoor de volgende redenen aan: 1e. In een koninkrijk is de Koning 't staatshoofd, de drager van het ambt in den Staat. In Staat is de herinnering aan dat ambtelijk Staatshoofd niet tot uitdrukking gebracht, in Koninkrijk wel. 2e. Door den naam Koninkrijk te gebruiken is ook aangegeven dat we hier twee vergelijkbare grootheden hebben: Koninkrijk Gods en Koninkrijken der aarde. 3e. Door de toevoeging „der aarde” is het onderscheid tusschen de twee Koninkrijken aangegeven. Ik meen, dat hiermede de verandering van „Kerk en Staat” in „Koninkrijk Gods en Koninkrijken der aarde” voldoende gemotiveerd is.

L.

H. J. W.

1) Dr H. Dooyeweerd. De Christelijke Staatsidee, p. 19. Libertas 1936.

2) Dooyeweerd. De Christelijke Staatsidee, p. 37 e.a.

3) S. G. de Graaf, „De Heilige Schrift, 't Koninkrijk Gods en de oorlog”. Cedem, Stis. 1931.

UIT DE SCHRIFT

De machteloze voorbidder.

Zoo delg mij nu uit Uw boek, hetwelk Gij geschreven hebt.

Ex. 32:32b.

Mozes verkeert in grooten angst om het volk Israël. Want dit volk heeft in het uur, waarin de Heere het voor eeuwig wilde aannemen als Zijn volk, den Heere reeds verworpen. En nu wil God het volk verwerpen, dat Zijn liefde versmaad heeft. En nog op den berg Sinaï bidt Mozes zijn eerste gebed voor Israël. „O Heere, waarom zou Uw toorn ontsien tegen Uw volk, hetwelk Gij met groote kracht en met een sterke hand uit Egypteland uitgevoerd hebt?” (vs 11). En in dit gebed heeft Mozes nog een schoonen pleitgrond voor het schuldige volk. „Gedenk aan Abraham, aan Izak, en aan Israël, Uwe knechten, aan welke Gij bij Uzelf gezworen hebt...” (vs 12). De pleitgrond van Gods onveranderlijke beloften, de vastigheden van Zijn genadeverbond. Hier beweegt Mozes zich in zijn liefde voor Israël nog binnen de grenzen van het geopenbaarde, van wat God beloofd heeft. Daarom was dit gebed een machtig wapen. En de Heere hoort, wijl Hij Zichzelf verhoort. Israël zal als volk behouden worden.

Maar als Mozes den berg afkomt en den gruwel ziet van Israël's zonde, en den hoon Israël's God aangedaan, houdt hij een strafgericht onder het volk. En door den stam van Levi vallen er 3000 door het zwaard. Israël wordt wel niet uitgeroeid, maar wel getuchtigd. Maar is deze strafbepaling voldoende geweest? Is hiermede nu de toorn verzadigd? Zal de Heere nu in gunst wederkeeren? Dat wordt nu de bange vraag! En zoo niet, wat zal dan de dag van morgen brengen? Vuur en sulfer? De nacht, die volgt op dit strafgericht, is wel één van de benauwendste in het leven van Mozes. Wat zal de Heere doen, indien dit gericht niet voldoende is geweest?

En in zijn brandende liefde voor Israël bedenkt Mozes een nieuw plan in zijn sombere nachtwake. Hij zal, wanneer de morgen aanbreekt, tot God gaan en hij zal tot den Heere zeggen: „Indien deze drie duizend Uw toorn niet hebben weggenomen, neem dan ook mij als offer voor dit volk, delg mij dan ook uit Uw boek, dat Gij geschreven hebt”. Dat is de eenige mogelijkheid, die hij nog ziet. Deze oplossing heeft hij kunnen vinden. Hij in de plaats van dit schuldige volk.

Zoo gaat Mozes tot God. Hij heeft twee plannen den Heere voor te leggen. Het eene is het strafgericht, dat hij gehouden heeft. Misschien 's dat voldoende geweest. En zoo dit niet het geval is, delg mij dan uit. Is die Mozes niet een held? Is hij niet sterk van liefde als hij den berg opgaat? Hij biedt zichzelf aan. Hij inplaats van dit volk! En toch heeft de Heere deze voorbede afgewezen. Het was wel sterk van liefde, maar het zweeft in de lucht, wijl Mozes in deze voorbede verlaten heeft den vasten bodem van het Woord Gods, en zich geheel onttrokken heeft aan het gemaakt bestek der verlossing. Immers Mozes is Middelaar der wet, en Mozes' roeping is en blijft om de wet over te dragen en door te geven aan Israël, om alzoo dit volk tot Christus níl te drijven. Hij moet boven zichzelf uitwijken naar Hem, en straks ook vermanen: „hoort Hem, hoort Hem”. Maar Mozes de Middelaar der wet ziet geen uitkomst meer, hij weet niet hoe het nu verder moet, opdat het volk behouden blijve. En in zijn hartstochtelijke liefde overschrijdt hij zijn grenzen, en wil hij worden middelaar der verzoening, die het volk verlost van den dreigenden toorn! Maar op hetzelfde oogenblik weet hij niet meer wat hij zegt, en ziet hij de dwaasheid niet, die hij uitspreekt. Wat hij dan ook wil, gaat allereerst in tegen de wet zelf, welke bedienaar hij is. „Indien Gij hun zonden vergeven wilt”. Maar zij hebben allen gezondigd. Zij moeten dus allen gestraft worden. Hij kan wel zichzelf aanbieden, maar zoo wordt alle gerechtigheid niet vervuld. Bovendien komt hij veel te gemakkelijk tot zijn aanbod: „delg mij nu uit Uw boek”. Heeft hij wel nagedacht over den vloek der wet, over de verschrikking van den eeuwigen dood? Neen, Mozes heeft zijn aanbod gedaan zonder het gezicht op de wet, haar dreiging en haar vloek. En verder gaat wat hij zegt ook in tegen het evangelie! Mozes komt nu tot deze dwaasheid: de middelaar verloren en het volk behouden, de middelaar in de duisternis van het oordeel, en het volk in het licht van het schoon Jeruzalem. Hij heeft dus het gemaakt bestek van Gods werk verlaten, namelijk dit bestek, dat een ander alle gerechtigheid zal vervullen, en middelaar en volk komen tot de glorie van het eeuwige leven.

Mozes is hier wel op het hoogtepunt van zijn liefde, maar hier blijkt dan ook al zijn armoede. Hij heeft wel een glimp gezien van het plaatsvervangend lijden, en er wel iets van verstaan: de middelaar in isolement, terwille van zijn volk, maar Mozes heeft niet dat kostelijk geheim van Jezus Christus, namelijk de unio mystica, dien schoonen, grooten band der liefde,

waardoor allen in den Middelaar begrepen zijn en Hij kan optreden als één voor allen, als één met wien wij in het oordeel komen, en met wien wij door het oordeel heen getrokken worden tot het eeuwig zalig leven. En omdat hij deze schoone gave niet heeft, omdat hij ook een mensch onder velen is, daarom slaat hij een slag in de lucht, probeert hij maar iets, weet hij ook niet of zijn gebed verhoord zal worden. Hij moet dan ook tot het volk zeggen voor hij tot God gaat: „Misschien zal ik een verzoening doen voor Uwe zonden.”

Gelukkig dat God Mozes, den middelaar der wet, weer binnen de hem gestelde grenzen heeft teruggebracht, en van zijn overspannen liefde hem genezen heeft. Niet Mozes, maar Christus zal Middelaar der verzoening zijn, en Mozes zal tot Christus uitdrijven! En in Hem zal dat heerlijke wonder zijn van de unio mystica, waardoor wij allen in Hem begrepen zijn en waardoor Hij ons mee kan nemen onder het oordeel der wet, en ons door het oordeel mee kan trekken tot de verbondsglorie na alle gerechtigheid vervuld te hebben. En deze Middelaar der verzoening zal zeggen: „Neem Mij in plaats van dit schuldige volk”. En God zal Zijn voorbede niet afwijzen, en Hem nemen, en Hem verbrijzelen onder den vloek der wet. En God zal ons met Hem schrijven in het boek des levens, en ons met Hem tot erfgenamen des levens uitroepen!

Mozes heeft dan ook zijn dwaasheid ingezien. God heeft een andere gerechtigheid voor Israël aangebracht. En later op den berg der verheerlijking heeft hij geen plannen meer voor te leggen. Daar is Mozes de middelaar der wet. En daar predikt hij de noodzaak der wet, dat alle gerechtigheid vervuld worde, zal waarlijk Israël leven tot in eeuwigheid. En daar is ook Christus, de Middelaar der verzoening. En Deze huigt zich onder den eisch der wet. En Hij laat het bestek Gods niet los. Maar Hij gaat in groote liefde, en met het gemaakt bestek in Zijn hart geschreven. Hij gaat als één voor allen! Hij is niet maar een mensch, maar de Zoon des menschen, met de groote gave van de unio mystica, welke het Hoofd met de leden verbindt, en de leden met het Hoofd! Hij slaat op Golgotha niet een slag in de lucht. Hij probeert maar niet iets, maar Hij komt naar Gods gemaakt bestek en Hij redt ze allen van den vloek der wet, en schenkt ze allen het leven tot in eeuwigheid.

Deze unio mystica heeft geen oog gezien, geen oor gehoord, geen hart bedacht. Zij is Gods gave in Jezus Christus. Alleen van Hem geldt: allen in één begrepen.

Daarom, Mozes redt er niet één. Christus redt ze allen, die de Vader Hem gegeven heeft. En van Hem zal gezongen worden: „Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed” en Zijn verlossingswerk zal eeuwig voor onze aandacht staan.

II.

v. d. B.

KERKELUK LEVEN

Eene aanvaardbare verklaring van het wonder?

Op de jongste wetenschappelijke samenkomst der Vrije Universiteit te Arnhem, 12 Juli j.l., heeft Dr J. P. van Rooyen een, ook in druk verschenen, referaat gehouden over Toeval en Voorzienigheid. De bespreking van dit interessante, schoongestelde, referaat blijft hier rusten. Slechts worde één punt ervan thans nader overwogen, en dat te meer, omdat het, voorzover uit het verslag dezer samenkomst in „De Standaard” van 13 Juli j.l. gezien kan worden, bij de gedachtenwisseling op die vergadering niet in discussie gekomen schijnt te zijn. Dit punt betreft de poging tot verklaring van het wonder.

Dr van Rooyen kwam n.l. bij de behandeling van zijn onderwerp ook voor de vraag naar het wonder en zijne verklaring, en spreekt daarover op blz. 27—29. Hij schrijft: „In betrekking tot het dogma der Goddelijke voorzienigheid en regeering aller dingen heeft steeds een specifiek meningsverschil geheerscht over de vraag, welk verband eventueel kan worden gelegd tusschen het wonder en de rechten der natuur”, blz. 27. Dit verschil geeft hij dan aldus aan, „dat enerzijds het wonder als een aanbiddelijke uiting van 's Heeren majesteit aan het wetenschappelijk denken volstrekt wordt onttrokken, terwijl er anderzijds naar wordt gestreefd om tusschen de natuurwetten en het wonder een schakel te leggen, die de schijnbare tegenstelling elimineert”, blz. 27 v.

Blijkbaar sluit hij zich bij deze laatstgenoemde poging aan. Want na van zijn referaat gezegd te hebben: „Nu hebben wij van de natuurverschijnselen het wetmatig karakter op den voorgrond geplaatst”, blz. 28, schrijft hij eenige regels verder: „Wij kunnen nu nog een stap verder gaan en ook het wonder in dit licht trachten te bezien”.

Dit doet hij dan op de volgende wijs. „Wanneer al het geschapene inderdaad volgens vaste ordeningen wordt geleid, dan moeten wij ons ten aanzien van het wonder voorstellen, dat God op gansch exceptionele wijze de wetten der natuur zoo dirigeert, dat het voor ons besef volkomen onbegrijpelijke plaats vindt. Wel

is waar zou oogenblikkelijk gelegde sup worden gedi bevatting ve Gods door de nagespeurd de oorspron wordt gedac heilshistorie normale lei schouwen, b van het wo (geloof) as vermogen is bepaalde ri het wonde

Volgens d der dus sle natuur, of gansch exce waarschijnlijk reeds in d voltrekking stip als res natuurgebe Dan zoud optreden, d gewerkte er werkzaam in de schep lijk, reeds geschapen, Gods leidm manifesteer Ter verg

Bavinck ov staat niet l heining va haar tegenv kracht. Hij ten doen o werking on doen de la te midden schrijft hij wonder ge die in de zij werken is, dat de v op een bep andere kra en eene el 1, blz. 387

De vraag wonder ho eene bizom reeds in d Gods schei wezige we wonder ool niet beston die naar e samenwerk een eigen

Apriorisc Wij weten krachten C tuur heeft van wetter ook is ons en werkin wetten der en ondan Zijne heil nog zeer eische on te zeggen, baring ove

Nu worc haald, wa Rooyen as nu de vr het wonde van het pe toog en m het water sloeg, Ex. Joz. 10; 1 Luc. 6, v en Silas,

Misschie vallen ku zienige le openbarin krachten, waren, m of regene lijk licha

Hierteg voerd kun het midd klaring v

Doch on andere w aan de v

Het Deel der Kleenen.

Onze tijd is de tijd van het groote. Waar nog vóór eenige tientallen jaren een molen met zijn ranke, gracieuze verschijning het landschap stofteerde, staat thans een plompe silo.

Hier en daar, in een vergeten plattelandstreek, is nog iets van het oude gebleven. Daar leeft de kleine man en geniet zijn kleine vreugden. Lees maar eens de berichten in een streekkrantje! Het heeft weliswaar zijn koppen als uw middag-editie, hier is er één. Dat schiet op! Onze plaatsgenoot Kees Drop is bevorderd naar de tweede klasse M.U.L.O. Die Kees toch! zeggen de dorpelingen en verheugen zich met den gelukkigen scholier, met zijn trotsche ouders. Ik schrijf nog een vetten kop uit de dorpscourant na, lees slechts: Daar zit een bol op! Aaffe Splinter behaalde heden het Middenstandsdiploma. Ja, het is een reë muid, deuze Aoffie! Ze komt nog iens in de gemienteraad! Doch, de streek heeft ook haar zorgen: de pink van Aorrie Kraaij is in het land door den bliksem doodgeslagen. Dat is een strop voor onzen Aorrie, gelukkig dat zijn zeng gebigd heeft en zoo zijn veestapel weer aangevuld is. Een vriendelijk schijnt de zon door de kleine raampjes... Want alleen wie zich verheugen kan over kleine dingen en schreien kan over een luttel verdriet, alleen deze is een gelukkig mensch!

Ach, in onzen tijd van het groote schijnt er voor zulk een gewoon leven geen plaats te zijn. Met een gevoel van heimwee kunnen we terugzien op een bestaan, dat zijn beschrijving kon vinden in de woorden: „en hij gewon zonen en dochteren en hij stierf...“ Ons leven is als een krant met vette koppen: wereldoorlog — revolutie — crisis — geloofsvervolg — volksfront... Met angst zoeken wij naar den volgende kop. Dit is geen tijd voor gewone menschen. Misschien is het een tijd voor helden en heldinnen des geloofs. Maar wij, de lammeren van Jezus' kudde, de kleinen die in Hem gelooven, wij kunnen er niet in terecht. Mogen wij zelfs wel denken aan die kleine dingen, die ons hart vervullen? Is het geen zonde, als wij liden om een betrekking, om een beetje omzet in onzen winkel, om wat eenvoudig geluk in ons huwelijk? Moeten wij zulke egoïstische wenschen niet uit ons hart uitrusten? Is er in onze apocalyptische eeuw alleen voor groote dingen plaats, heeft het kleine, het gewone geen recht van bestaan meer?

Gods Boek leert het ons anders en troost ons over ons leven. Ik denk aan het visioen van Jesaja 7:21—22. Over den Israelietischen bodem zijn geweldige gebeurtenissen heengevaren: het volk is geschud als in een zeef. Rachel heeft geweend over hare kinderen, die gevallen zijn in een meedoogenloozen oorlog. Daar trekt de Geest des Heeren het gordijn op en wat zien wij? Een klein, vriendelijk huisje, een stalletje, de hoeve van een keuterboertje. De geheele veestapel wordt uitgemaakt door één koe en twee schapen. Voor een machinale melkerij is waarlijk geen reden, er is geen landarbeidersbond en geen zuivelconsulent. In een tijd van weelde als aan de oordeelen was voorafgegaan, iets om den neus voor op te trekken. Een keuterboertje! Is dat een menschwaardig bestaan? Maar door de bladeren der lindeboomen en door de takken van de kamperfoelie ruischt: hier woont het geluk! En vriendelijk schijnt de zon door de kleine raampjes...

Soms kijken radicalen over het heggetje van de nederige hoeve. Radicalen heeft men in allerlei soorten, maar allen hebben één ding gemeen: zij verachten de kleenen en het gewone leven. Wrevel staart uit hun oogen, zij protesteeren: dat mocht eigenlijk niet zijn, dat deze menschen nederzigt in vrede onder zijn stroodak, terwijl er zooveel ellende in de wereld is! Maar het boertje melkt zijn koetje, scheert zijn schaapjes en God geeft op het klein bedrijf gróóten zegen. Verbonds-zegen: vanwege de veelheid der melk zal hij boter en honig eten! En in zijn huisje looft hij den God zijns levens: Hij overlaadt ons, dag aan dag, met Zijne gunstbewijzen!

Wij zijn vaak te groot en te vroom voor Gods gunstbewijzen. Wij zouden Jesaja's maar amper op den kansel kunnen dulden. Gij daar, met uw koeien en uw schapen, met uw boter en uw honig! Gij zijt ons te oppervlakkig, man! Wij zijn veel te vroom om naar boerderijtjes te kijken! Maar God wendt Zijn hand tot de kleenen. En het zal geschieden, dat iemand een winkeltje zal hebben en hij zal veel verkoopen, want de Heere zal hem zegenen! En het zal geschieden, dat iemand vijf en twintig gulden zal verdienen en zijn kinderen zullen wel gedijen, want de Heere zal met hem zijn! En het zal geschieden, dat er zal zijn een kweekeling met akte en hij zal een betrekking vinden en een schoolmeester worden met eere! Om Immanuel's wille, den Verlosser van het leven. Die God is onze zaligheid! Ons eenig en waarachtig geluk!

N. B.

is waar zou de vraag nog kunnen rijzen, of van een oogenblikkelijke dan wel reeds bij de schepping vastgelegde superpositie van elementaire processen moet worden gedacht; maar het antwoord daarop gaat onze bevatting verre te boven, omdat de onpeilbare diepten Gods door den mensch slechts aangeboden, doch nimmer nagespeurd kunnen worden. Ook dan echter, wanneer de oorsprong van het wonder reeds in de schepping wordt gedacht, zoodat zijn voltrekking op het door de heilshistorie gevorderde tijdstip als resultaat van de normale leiding Gods in het natuurgebeuren is te beschouwen, behoeft voor gebrek aan eerbied ten opzichte van het wonder, niet gevreesd te worden... want het (geloof) aanvaardt met heilig ontzag, dat Gods alvermogen in den beginne de krachten der natuur een bepaalde richting verleende, opdat te bestemde tijd het wonder zich zou manifesteren", blz. 28 v.

Volgens deze beschouwing of verklaring zou het wonder dus slechts zijn eene werking van de wetten der natuur, of van de krachten der natuur, misschien op gansch exceptioneele wijze door God bestuurd. En zeer waarschijnlijk zouden wij dan „oorsprong van het wonder reeds in de schepping" moeten denken, „zoodat zijn voltrekking op het door de heilshistorie gevorderde tijdstip als resultaat van de normale leiding Gods in het natuurgebeuren is te beschouwen", blz. 29.

Dan zouden dus bij het wonder niet nieuwe krachten optreden, door God dan in de schepping of het scheppel gewerkte en die naar eigene van God ontvangen wetten werkzaam waren, maar krachten en wetten, die reeds in de schepping aanwezig waren, wellicht of waarschijnlijk, reeds van den aanvang, toen God de wereld heeft geschapen, welke zich op eenen bepaalden tijd door Gods leiding openbaarden, waardoor het wonder zich manifesteerde.

Ter vergelijking zij hier naast gesteld, wat Dr H. Bavinck over het wonder schrijft. Eerst zegt hij: „God staat niet buiten de natuur en is niet door eene omheining van wetten van haar afgesloten, maar is in haar tegenwoordig en draagt haar door het woord zijner kracht. Hij werkt van binnen uit, en kan nieuwe krachten doen optreden, die van de bestaande in aard en werking onderscheiden zijn. En deze hoogere krachten doen de lagere niet te niet, maar nemen toch naast en te midden van haar eene eigene plaats in". En daarna schrijft hij een weinig verder: „Er wordt door het wonder geen verandering aangebracht in de krachten, die in de natuur liggen, noch in de wetten, waarnaar zij werken. Het eenige, wat er in het wonder geschiedt, is, dat de werking der in de natuur aanwezige krachten op een bepaald punt wordt geschorst, doordat er eene andere kracht intreedt, die werkt naar eene eigene wet en eene eigene werking voortbrengt", „Geref. Dogm." 2, I, blz. 387 en 388.

De vraag te dezer zake is, of bij het optreden van een wonder hoogstens slechts gesproken kan worden van eene bijzondere Goddelijke dirigering of besturing van reeds in de schepping of de natuur (al of niet sedert Gods scheppingsdaad, waarvan Gen. 1 spreekt) aanwezige wetten en krachten, dan wel, of God bij een wonder ook wel nieuwe krachten doet optreden, die nog niet bestonden of in de schepping aanwezig waren, en die naar eigen wetten werken, en dus ook, zij het in samenwerking met reeds bestaande krachten en wetten, een eigen resultaat voortbrengen.

Apriorische speculatie zal hier niet kunnen beslissen. Wij weten uit onszelfen niet, hoevele en hoedanige krachten God bij de schepping in de schepping of natuur heeft gelegd, noch kennen wij het volledig samental van wetten, volgens welke Hij deze doet werken, noch ook is ons van onszelfen ten volle bekend de verhouding en werking Gods ten aanzien van al die krachten en wetten der geheele wereld te allen tijde. En zelfs door en ondanks Gods openbaring betreffende dit alles in Zijne heilige Schrift, is onze kennis van deze zaken nog zeer beperkt en gebrekkig. Maar een eerste versichte om met vertrouwen iets aangaande het wonder te zeggen, zal toch wel zijn, dat we Gods Schriftopenbaring over het wonder raadplegen.

Nu worden in de Heilige Schrift wel wonderen verhaald, waaromtrent we aan een optreden als Dr van Rooyen aangeeft, zouden kunnen denken, daargelaten nu de vraag, hoe we ook dan ons dat optreden van het wonder moeten denken. B.v. bij de droogwording van het pad in de Schelfzee, waarlangs Israël uit Egypte toog en aan Pharaó's macht ontkwam, Ex. 14, of bij het water uit de rots, waarop Mozes naar Gods bevel sloeg, Ex. 17, of bij het onweer tot Israël's verlossing, Joz. 10; I Sam. 7, of bij de genezing van de lamme hand, Luc. 6, vgl. ook Hand. 3, of bij de verlossing van Paulus en Silas, Hand. 16.

Misschien zouden we ons bij deze en dergelijke gevallen kunnen voorstellen, dat daarbij door Gods voorzienige leiding juist op die tijden of oogenblikken tot openbaring kwamen processen of werkingen enkel van krachten, die reeds in de schepping of natuur aanwezig waren, misschien reeds sedert de creatie van Gen. 1, of regeneerende krachten, reeds tevoren in het mensche-lijk lichaam schuilende.

Hertegen zou ook nog wel het een en ander aangevoerd kunnen worden. Maar we laten dit nu verder in het midden. Het gaat ons thans niet om de juiste verklaring van dergelijke wonderen.

Doch ons worden in de Heilige Schrift ook nog gansch andere wonderen verhaald. Reeds wanneer wij denken aan de verandering van Mozes' staf in eene slang en

aan hare verslinding van de tot slangen geworden staven der tovenaars, Ex. 7, of van de verandering van water in wijn, Joh. 2, of van de broodsvermenigvuldiging, Joh. 6. Maar vooral wanneer wij onze aandacht schenken aan het wonder van de vleeschwording des Woords. Desbetreffend schrijft Dr H. Bavinck: „De komst van Christus is het keerpunt der tijden. Een nieuwe wonder-cyclus groepeerd zich om zijn persoon. Hij is zelf het absolute wonder, van haven neergedaald en toch de waarachtige, volkomene mensch. In Hem is in beginsel de schepping weer hersteld, uit haar val wederom opgeheven tot haar vroegere heerlijkheid", „Geref. Dogm." 2, I, blz. 353.

De Zone Gods in ons vleesch verschenen is het wonder der wonderen. Maar daarbij is toch heel wat meer, dan slechts eene bijzondere Goddelijke leiding van in de schepping reeds aanwezige krachten, doch metterdaad het optreden van eene Goddelijke, tevoren niet in de schepping of natuur aanwezige, kracht, door 's Heeren ontvangenis uit den Heiligen Geest, Luc. 1:35, en het Zich verlieden van den Zone Gods omne personali (in persoonlijke vereniging) met onze mensche-lijke natuur. Daar komt dus wel terdege eene bijzondere, tevoren niet in de schepping aanwezige, d.w.z. niet tot de schepping of natuur behorende, kracht op, eene nieuwe kracht, de kracht of werking des Heiligen Geestes, en daar komt God Zelf, de Zone Gods, die naar Zijne Goddelijke natuur en Goddelijken Persoon niet deel der schepping of natuur was, noch is, tot die schepping of natuur, en in haar, en werkt Hij zóó, dat Hij de geheele schepping omzet en eens weer in heiligheid en heerlijkheid Gode lof doet brengen.

Bij dit wonder der wonderen van de vleeschwording des Woords, zoodat de Heilige Schrift het ons doet kennen, gaat dus de voorstelling van Dr van Rooyen niet op.

En daar is meer.

De opwekking van den Heere Christus is toch ook maar niet gevolg van eene werking van tot de schepping of natuur behorende, en daarin reeds aanwezige, krachten en wetten, slechts op gansch exceptioneele wijze door God gedirigeerd. En evenmin kunnen we zeggen, dat opwekkingen als door Elia, I Kon. 17, en van Lazarus, Joh. 11, en van alle de gestorvenen aan het eind der dagen, Joh. 5: 1 Cor. 15; Openb. 20, op dergelijke wijze gedacht moeten of kunnen worden. Ja ook de wedergeboorte van den dooden zondaar is toch maar niet product van natuurlijke krachten en wetten in den mensch of in de natuur, die dan slechts door Gods bijzondere voorzienige leiding bestuurd worden. Maar dan wekt Gods Geest door Zijne kracht nieuw leven in den geestelijken dooden zondaar, dat hem geheel verandert naar denken en willen en streven en handelen. Ook bij het eind der wereld werken niet enkel krachten van schepping of natuur, maar dan grijpt God in en treedt Hij op, en doet Hij Zijne kracht werken tot verandering, scheiding, reiniging, verheerlijking.

We zullen dus het wonder moeten blijven zien als een werk niet slechts van Gods voortienige leiding van scheppelenkrachten en natuurwetten, maar ook als gewrocht doordat Hij nieuwe krachten doet optreden, die naar eigene wetten werken. Zelf werkt Hij dan en grijpt als van buitenaf in de wereld en haar verloop in, zonder alleen Zich als te beperken tot leiding of regeering van krachten in de wereld reeds tevoren aanwezig. Dat behoeft niet bij alle wonderen gelijk te zijn. We kunnen onderscheiden tusschen wonderen en wonderen. Alle de wonderwerken Gods, in de Heilige Schrift verhaald, zijn niet gelijkoortig. Dat doet echter thans niet ter zake. Het aangevoerde kan doen zien, dat we naar de Heilige Schrift het wonder maar niet kunnen beschouwen als eene werking uitsluitend van reeds, mogelijk van den aanvang der wereld af, in de schepping of natuur aanwezige krachten en wetten, slechts op bijzondere wijze door God geleid. Er treden daarbij ook wel nieuwe, niet reeds tevoren tot de schepping of natuur behorende, krachten op. In Gods raad zijn wel alle gebeurtenissen, ook de wonderen, van de geheele wereld in haar gansche verloop, van eeuwigheid opgenomen en uitgesteld. Daarom behoeven echter nog niet alle krachten en wetten, die in haar werken zullen, en ook de wonderen veroorzaken, eveneens reeds van den aanvang af in haar gelegd te zijn. God kan, als het Hem belieft, steeds nieuwe krachten doen optreden, en doet dit volgens de Heilige Schrift ook bij Zijne wonderen, zij het al niet bij alle.

S. GREIDANUS.

„Het verbond Gods". (VI.)

Natuurlijk weet ook prof. Aalders zeer wel, dat de Schrift leert, dat de Heere „het verbond opricht met de geloovigen en hun zaad", een andere „grootheid" uiteraard dan „de uitverkorenen". Op bl. 211 legt hij daarop als op één der „feiten", die de Schrift ons openbaart, den nadruk.

Vraagt men zich nu verwonderd af, hoe, met dit „feit" voor oogen, de schrijver toch zoo nadrukkelijk leeren, en volhouden kan, dat verbond en verkiezing quantitatief gelijk zijn, dan is het antwoord van prof. Aalders een oproep tot berusting. Berusting in „EEN ZEKERE TEGENSTRIJDIGHEID". Naast dit één, door hem niet weersproken „feit", legt hij nu het andere, „dat nochtans niet alle kinderen, die naar het vleesch geboren zijn uit geloovigen, daadwerkelijk door dien gemeenschapsband aan God gebonden zijn" (den gemeenschapsband n.l., waarmee God zich in Christus aan de geloovigen en hun zaad bond, en dien prof. Aalders levend en onverbreekelijk noemt). (Zie vervolg op blz. 356.)

egrepen zijn allen, als men, en met hen worden dat hij deze een mensch slag in de ook niet of toet dan ook gaat: „Mis- voor Uwe

laar der wet, heeft terugde hem geristus zal n Mozes zal al dat heer- a, waardoor daardoor Hij eel der wet, kken tot de vervuld te zoening zal tit schuldige afwijzen, en er den vloek schrijven in m tot erfge-

id ingezien, voor Israël der ver- 1 meer voor ar der wet, der wet, dat waarlijk Is- laar is ook g. En Dezo En Hij laat at in groote n Zijn hart i! Hij is niet des men- nio mystica, indt, en de olgotha niet t maar niet iant bestek der wet, en ouwigheid, gezien, geen Gods gave ldt; allen in

hristus redt eeft. En van ot ons Gode lossingswerk n.

v. d. B.

VEN

wonder?

amst der Vrije Dr J. P. van nat gehouden De bespreking at blijve hier is nader over- soover uit het aard" van 13 itenwisseling comen schijnt erklaring van

andeling van het wonder op blz. 27—29. for Goddelijke heeft steeds over de vraag, legd tusschen blz. 27. Dit enerzijds het an 's Heeren ken volstrekt ar wordt ge- t het wonder tegenstelling

oemde poging hebben: „Nu het wetmatig z. 28, schrijft nog een stap licht trachten

„Wanneer al e ordeningen izen van het exceptioneele dat het voor s vindt. Wel

isch wordt.
ien zekerheid,
nu maar niet

segd, en prof.
stel duidelijk
atuurlijk niet
consequentie
ven naar een
t worden, en
volgen, zeg-
jaald, en laat
vijken, of een
dapper open-
afgesproken
al is het dan
in is dat wel
van zijn kant
Maar waar-

kel zoo onge-
Kuyper ver-
trijf brief of
moet consult
tijen, leg de
it ds Douma,
anen uitbren-
die operatie-
geen verdere
die een klant
ver een kleine
.....
en volstaan,

in geruststel-
op onbroeder-
rling, de dia-
aalsformulier
meer zingen
? Ik ken den
n brok in de
de suggestie,
van: geheel
urste geval is
f. H. Kuyper,
n van verder
geval moet er
in....., maar
Ik stem dan

dat n.l. geen
.. te zeggen,
over de na-
sadaachten,
dies van de
dat eens
kheid zwijgt
e manier om
er het te wil-

et rangschik-
mensch, niet
d. Ik kan ze
ien eener on-
delen tot ca-
lk denk daar-
ik denk wel
ers verklaren
e terugkrab-
halen. Maar
noet hij van
laten. Want
verd van on-
lachten.

ok, dat ons
verbond
koren en
k zoo maar
d.

d van onzen
l. Het wordt
an loopenden
.....", wordt
zonder waar-
gegeven, die
lert. Ook ds
verbond de
rof. Aalders'
en hand-
loe niet mee.
Ik weet
e lemaal
n de be-
che for-
nergens, dat
itverkoren.

met de ge-
e kinde-
in zijn afwij-
en ook prof.
et tegen een
oor, of: ver-
formulieren
Douma, prof.
iet den kant
eg te loopen,
geschuldigen.
e grootheid:
ok nog. Als

ds Douma een oorlog wil, hij kan hem krijgen. Maar de begrafenis der ouden zal niet één, twee, drie gaan. En als gij, ds Douma, een formule erdoor gejaagd wilt zien, die afwijkt van de taal der belijdenis en der formulieren, noodig dan niet: zeg es aaaa....., met uw injectiespuitje in de hand, maar zeg dan: l a a t o n s d e f o r m u l i e r e n v e r a n d e r e n, en elkaar waarschuwen, dat het heef wat tijd kost, wijl alle dingen eerlijk en met orde geschieden moeten.

De Douma schrijft:
„Ik zou b.v. best kans zien, om met gebruikmaking van argumenten van Socinus, of van Remonstranten of van prof. Scholten, die werkelijk geen kwajongens waren, een gewichtig uitziend betoog te houden, dat wij waarlijk nog wel eens de leer der genade of het stuk der Drieënheid nader beschouwen mogen en niet denken moeten, klaar te zijn. Waar belanden we dan? De synode doe uitspraak.”

Tot zooverre.
Ik weet niet, of dit op een bepaald iemand slaat. „Laat me ook onverschillig. Wel weet ik dit: ik zie best kans, met gebruikmaking van argumenten van A, B, C, D, E, F, G, enz. enz. de formule van de liturgische en andere kerkpapieren zóó te draaien en heen en weer te schudden, dat van de uitdrukking: „de geloovigen en hun zaad” gemaakt wordt: „de uitverkorenen”. Maar ik vraag: waar blijven we dan? De synode doe geen uitspraak, maar houde zich aan wat er staat, ook tegenover ds Douma, als hij het dan per sé zoo wil.

Nu ik toch met ds Douma bezig ben, wil ik even memoreeren, dat hij na eenig wachten onlangs antwoordde op wat ik over hem opmerkte in verband met zijn partijdigheid. Ik wilde er eerst op reageren, maar het gaat me op den duur vervelen, antwoord te geven aan wie de punten, waar het op aankomt, ontwijken. Zoodra ds D. zijn lezers zal hebben ingelicht over wat ik als grond voor mijn klacht over zijn partijdigheid aanvoerde, kan hij verder antwoord ontvangen.

K. S.

Geen défaitisme, s.v.p.

Goede lezer, als ik eens schreef:

De bewering: dat Christus gekomen is om te volmaken waarin Adam is te kort gekomen, en te herstellen wat hij door de zonde heeft bedorven, is en ongereformeerd en onbijbelsch. Konsekvent volgehouden moet dit zelfs noodzakelijk voeren tot het erkennen van de apocatastasis¹⁾, of op het allerminst tot de zaligheid van alle menschen..... (A)

wat zoudt gij dan zeggen?

Of, als ik eens zeide:

De orthodoxie zal het..... nooit goedkeuren dat Jezus de nieuwe Adam wordt genoemd, juist omdat Rom. 5 Christus niet stelt naast, maar tegenover Adam..... (B)

hoe zoudt gij daarop reageren?

Of, als ik eens schreef:

Het Verbond der Genade heeft in den eigenlijken zin des woords geen Borg, wel een Middelaar. Wil men Jezus Borg noemen van het Genadeverbond, dan spreekt men oneigenlijk en onnauwkeurig..... (C)

wat zoudt ge dan denken?

Of als ik verklaarde:

De verhouding tusschen Christus' Borgtocht en zijn Middelaarschap is dezelfde als die, welke bestaat tusschen het Testament (d.w.z. „het IN DE EEUWIGHEID gesloten verdrag van Vader en Zoon) en het Verbond der Genade (dat IN DEN TIJD opgericht werd)..... (D)

bij welke groep zoudt ge me dan indeelen?

Of, als ik zou laten drukken:

(Beperking van het genadeverbond tot de uitverkorenen) leidt tot een volslagen subjectivisme, dat altijd geslingerd wordt, omdat het voor het anker der hoop steeds grond zoekt niet buiten zichzelf in Gods Verbondsbeloften, maar in zichzelf, en een anker uitgeworpen in het schip zelve kan geen vastheid geven. Als vaste grond der hoop wil het niet naar Hebr. 11:1 het geloof, maar het zien aangemerkt hebben, het zien van kenmerken..... In plaats dat het Verbond zou kunnen bijdragen tot versterking des zwakken geloofs, moet men tot een sterk geloof zijn gekomen, eer men weten kan dat men in het Verbond is. In plaats van uit het verbond door het geloof te kunnen besluiten tot zijn genadestaat, moet men uit het zien van zijn genadestaat besluiten tot zijn in-zijn in het Verbond..... (E)

welke betekenis zoudt ge dan aan deze zinnen toe-kennen?

Ik denk, dat ge, in een kwade bui, zoudt zeggen, en in een goede zoudt neigen voor het minst tot de gedachte, dat:

citaat A een staaltje is van Konsequenzmacherei, die dienen moet, om tot elken prijs contra Aalders, en pro Greijdanus (aan wien ik immers inzake Rom. 5 herinnerde) te kunnen zijn;

citaat B daar nog een schepje boven op doet;

citaat C nu bepaald op dóórslaan begint te lijken, uit puur ressentiment tegen Aalders-Douma, en anderen;

citaat D het gevaar van leelijke partijvorming duidelijk demonstreert, wijl uiting van ressentiments-scholastiek;

citaat E bepaald een leelijke karaktertrek verraaft,

1) „Wederherstelling (aller dingen)”, K. S.

en een wel handig-lijkende, maar toch maar suggestief-sensationeel-volksopjagerig-journalistische één-dags-vlieg-achtige uitlating is, die twee vliegen in één klap wil slaan; het boek van prof. Aalders becritiseeren en en passant meteen ds D. v. Dijk en andere van zulke nieuwlichters een handje helpen, hopende alzoo van de positie profijt te trekken, en in de gunst te komen bij de ouderwetsche broeders, door den hun niet lijkenden staart des citaats E aan den hun wel lijkenden (immers aan de oudere groep verwanten) kop te verbinden.

Ja, ja, zoo iets zoudt ge denken. En als ge dan net toevallig in deze week zoo iets mocht komen op te diepen uit een of ander journaal over sensationele journalistiek, die het schrikbeeld oproept van allemaal leren, in de buurt, die, van krijgslust blakende, zich ontblooten van den chiton, dan zoudt ge het zeker aldus formuleeren.

Niettemin is:

citaat A van Helenius de Cock, den eersten dogmaticus van Kampen, geschreven in den jare 1877, te vinden in het tijdschrift der Chr. Geref. Kerk (van vóór 1892!) „De Vrije Kerk”, III, 350;

citaat B van denzelfde uit hetzelfde jaar („De Vrije Kerk”, III, 354);

citaat C van dr. Herman Bavinck, destijds predikant te Franeker, geschreven in den jare 1881 („De Vrije Kerk”, VII, 552);

citaat D van dezelfde hand („De Vrije Kerk”, VII, 554);

en citaat E van de hand van W. Heyns, uit den jare 1900 („Geref. Amerikaan”, IV, 378/9).

Goed, zult ge zeggen, maar het s c h r i j v e n van die woorden in 1877, 1881, 1900 is wat anders dan het c i t e e r e n ervan in 1939.

Goed opgemerkt. Maar als ge nu niet zelf aan sensationele journalistiek-zonder-drukinkt doet, dan zult ge nog even willen luisteren. Bedoel ik met die citaten te zeggen: zóó is het?

Welneen. Ik wil alleen maar zeggen: pas op voor défaitisme. ZEG NIET: wat hebben we aan al die kwesties van tegenwoordig; het g e r e f o r m e e r d e v o l k weet dit en dat, weet hier en ginds, weet zoo en zus, laat de synode maar gauw een u i t s p r a a k d o e n, en laten we verder eenige schampere opmerkingen plaatsen aan het adres van hen, die met een citaat uit een of anderen sociniaan, remonstrant, of vreemden theoloog wat al te gewichtig doen, en hardop denken, dat ze ons gereformeerde volk nog wat te vertellen hebben.

Want zulk spreken is puur défaitisme.

Er zijn inderdaad overal kwesties aan te verbinden. Het theologisch gesprek daarover late men rustig betijen. Men houde overigens een synode en het gereformeerde volk gezond-kalm a l s h e t n o g t i j d is, maar niet kunstmatig-kalm als ze op beschuldigen antwoorden moeten, en make voorts het volk niet in '36 diets, dat er heel wat op het spel staat, en in '39, dat alles simple is comme bonjour.

Men moet niet het denken opjagen in '36, en het denken in het abc van algemeene of wel algemeen-gewaaude uitspraken vastleggen in '39, al naar gelang het uitkomt. En vooral niet elkaar op een zinnetje vonnissen, hetzij in vrijpraak, hetzij in schuldverklaring.

K. S.

De scheuring in Amerika.

Tot mijn spijt moet wegens overvloed van actueele copie het vervolgartikel wachten.

K. S.

Citaat Heyns-Bavinck.

Een lezer, dien we danken, meldt ons:

„Het citaat van Heyns uit Bavinck (laatste „Ref.”-no., p. 348, noot 2) is te vinden: „Dogmatiek”, dl III, p. 193 van den Ien druk.”

Vriendelijk dank. Ik zocht de plaats ook in den laatsten druk op. Daar is ze: III, 183.

K. S.

Hulp opleiding predikant Argentinië.

In hartelijken dank ontving ik f1,— „voor de opleiding tot predikant in Argentinië, gevonden in de diaconie-collecte van 's Hage—West”.

K. S.

Ontstentenis van genoegzame eenparigheid, eind-, dan wel beginpunt? (I.)

Prof. dr. K. Dijk schrijft in „De Bazuin”, officieel orgaan van de Theologische Hoogeschool, iets over het agendum der a.s. synode; waarbij ook het Kamper promotierecht ter sprake komt. Aan het slot verklaart hij, alleen weer te geven, hoe de stand van zaken is. Was het inderdaad daarbij gebleven, dan zou ik hier gezwegen hebben. Evenwel doet prof. Dijk meer dan dat: Hij geeft ook zijn inzicht omtrent wat de synode van Sneek al dan niet kan doen. We lezen:

„Als er geen genoegzame eenparigheid is, kan m.i. de Generale Synode niet besluiten den 'weg van het promotierecht', die een geheel nieuwe weg is, op te gaan.”

Waarom die weg een geheel nieuwe weg is, is me niet duidelijk, tenzij men zich op het standpunt van bepaalde tegenstanders plaatst. Onder de voorstanders is er meer dan één, die trachte aan te toonen, dat oefening van het promotierecht in het verlengde van den reeds ingeslagen weg ligt.

Hoofdzak echter in wat prof. Dijk zegt is voor mij zijn verzekering, dat, indien dit jaar weer genoegzame eenparigheid ontbreekt (waarover??) de synode niet het verlangen der voorstanders inwilligen kan.

Daarmee kan ik het niet eens zijn.

Om te beginnen is niet duidelijk, waarop de een-

parigheid, door prof. Dijk bedoeld, eigenlijk betrekking heeft. De synode van Amsterdam 1936 heeft gezegd: kijk maar eens, of er een SCHIKKING te vinden is, die met genoegzame eenparigheid aanvaardbaar zou zijn. Stel nu eens, dat geconstateerd worden zou, dat over zulk een compromis geen genoegzame eenparigheid bestaat, dan sluit dit nog volstrekt niet in, dat over het promotierecht zelf geen genoegzame eenparigheid bestaat. Men kan van twee kanten (vóór- en tegenstanders) een compromis over een of andere regeling haten. In zulk een geval is er geen eenparigheid in betrekking tot de zaak zelf, maar wel in betrekking tot de idee van een compromis. Er kunnen tegenstanders van een schikking zijn, die vóórstanders van de erkenning van het promotierecht zijn. Omgekeerd: vóórstanders eener schikking, die tegenstanders van toe- of erkenning van het promotierecht zijn. Met andere woorden: als blijken zou, dat inzake die opgeworpen mogelijkheid eener schikking met volkomen duidelijkheid blijkt, dat er genoegzame eenparigheid is in het verwerpen daarvan, dan komt, althans indien men broederlijk met elkander omgaan wil, vanzelf de vraag aan de orde: is er thans eenparigheid, niet inzake het schikkings-, doch inzake het promotierechtprobleem?

Het is toch niet onmogelijk, dat er afgevaardigden zijn, die veranderd zijn? Er zijn er wel meer, die den éénen keer vóór, den anderen keer tegen waren. Wie weet, of er niet wederom meeningen zijn omgezet. Prof. Dijk deelt mee, niet veranderd te zijn, en heeft nu reeds zijn houding bepaald, naar hijzelf meedeelt. Maar dewijl wij geen „voorsynode” mogen houden, spijt het me ietwat, dat prof. Dijk nu al klaar is. Argumenteeren helpt dus niet meer, als ik het goed begrijp? Tenminste niet, wat hem betreft? Het zij zoo; maar we moeten toch rekenen met de mogelijkheid, dat er anderen zijn, die wel nog voor argumenten openstaan; om maar te zwijgen van het sedert Arnhem 1936 wel gewijzigde aspect der synode. Er zijn ook nieuwe afgevaardigden.

We hopen volgende week hierop terug te komen.

K. S.

De Kleine Catechismus van Zacharias Ursinus. (X.)

49. Waaruit komt dat geloof in de menschen op?

Het is Gods gave, die Hij door den Heiligen Geest in onze harten werkt.

50. Hoe komt het, dat aan u dit geschenk (deze gave) te beurt viel boven zóóvelen, die voor eeuwig verloren gaan?

Omdat God mij, vóórdat de grondvesten der wereld gelegd werden, tot het eeuwige leven in Christus uitverkoren, en nu door een bijzondere genade van Zijn Geest wedergeboren heeft. Ware dit niet geschied, zou de verdorvenheid van mijn natuur zóó groot geweest zijn, dat ik op gelijke wijze als de verworpen menigte, wetens en wilens in mijn zonden zou zijn omgekomen.

51. Maakt dit gevoelen, waardoor gij u een uitverkorene ten eeuwigen leven verklaart, u dan zorgeloos en in de dagelijkse oefeningen der bootvaardigheid nalatig?

Geenszins; maar het wakkert nog meer in mij den ijver aan om te volharden en te vorderen in de godzaligheid (of vroomheid); aangezien ik mij niet zonder de ware bekeering tot God kan troosten met het vertrouwen van mijn verkiezing; en ik mij, naarmate ik zekerder van mijn zaligheid ben, des te meer dankbaar voor God begeer te toonen.

52. Maar wordt gij niet tot twijfel aangaande uw zaligheid aangeset, als gij hoort, dat geen anderen dan uitverkorenen door God gezaligd worden?

Waarijk, in 't minst niet. Integendeel, hieruit staat mij in alle verzoeking tenslotte een vaste troost ten dienste. Want indien ik met een ernstige werkzaamheid des harten³⁾ God begeer te gelooven en te gehoorzamen, moet ik hierdoor als door het zekerste bewijs vaststellen, dat ik behoor tot het getal dergenen, die tot het eeuwige leven uitverkoren zijn, en dus nooit kan verloren gaan, hoe zwak mijn geloof ook wezen mag.

G. B.

3) serio cordis effectus.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Christendom en Economie.

III.

De economische toestand van Palestina.

Lord Stamp beschrijft in zijn boekje: „Christianity and Economics” vrij uitvoerig de economische omstandigheden van Palestina ten tijde van Jezus' omwandeling op aarde.

Het land was, zegt hij, betrekkelijk „self-sufficient” met betrekking tot zijn voedselvoorziening; het kon voortbrengen wat zijn bevolking noodig had en was daarom niet aangewezen op import. Er was in normale tijden voldoende koren en water, er waren vijgen en olijven, palmen en wijnstokken in overvloed; de vischvangst voorzag voor een belangrijk gedeelte in de behoefte aan eiwit. Palestina was een agrarisch land en had weinig